

Формування образного мовлення молодших школярів засобами художнього слова

У статті розглянуто проблему формування образного мовлення молодших школярів засобами художнього слова у процесі навчання української мови. Розглядаються лінгводидактичні поняття, які є основоположними для дослідження, – образність, образне мовлення, виразники образності, образномовленнєві вміння. Образне мовлення створюється за допомогою виразників образності і виступає як мовлення, в якому передбачається вживання слів і словосполучень у незвичайному метафоричному значенні, що дає можливість художньо відтворювати дійсність. Художнє слово – це вживання в мовленні епітетів, багатозначних слів, синонімічних рядів, метафор, фразеологізмів, порівнянь, алегорії, гіперболи, стилістично забарвленої лексики. Художнє слово – потужний педагогічний засіб, який може бути доречним у процесі спілкування з учнями на всіх етапах навчання. Особлива увага приділяється вправам креативного характеру, що сприяють розвитку вмінь і навичок школярів доцільно використовувати виразники образності мовлення. Відзначено, що у молодших школярів потрібно формувати вміння розпізнавати образні вислови у художніх текстах, з'ясовувати і пояснювати значення образного вислову, доцільно вживати образний вислів у власних висловлюваннях.

Ключові слова: образне мовлення, виразники образності, образномовленнєві вміння, художнє слово, художній текст, культура мовлення.

Постановка наукової проблеми та її значення. Образне мовлення є показником якісного, емоційно багатого мовлення і виступає для учнів початкових класів як мовлення, в якому передбачається вживання слів і словосполучень у незвичайному метафоричному значенні, що дає можливість художньо відтворювати дійсність [14]. Формування у молодших школярів умінь і навичок користуватися мовними засобами у процесі сприймання, розуміння і продукування текстів усної і письмової форм є провідною метою навчання української мови. Від того, як учень володіє цими формами мовленнєвої діяльності, залежить його внутрішня культура, моральні переконання та естетичні ідеали [13].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багатоаспектність і складність проблеми розвитку образного мовлення зумовили її розгляд з різних позицій: збагачення словникового запасу учнів на різних етапах мовленнєвого розвитку (Н. Гавриш, Н. Голуб, Л. Кулибчук, Т. Коршун, В. Тихоша та ін.) [4; 10]; культура мовлення (Н. Бабич, Б. Головін, О. Горошкіна, Л. Мацько та ін.); психологічні засади розвитку мовлення (Л. Виготський, М. Жинкін, І. Зимня, О. Леонтєв, О. Лурія, С. Рубінштейн) [13]; функціонування текстів художнього стилю (Л. Варзацька, О. Караман, Л. Мацько, В. Мельничайко, В. Науменко та ін.) [12]; розробка мовного компонента загальноосвітньої підготовки учнів (О. Біляєв, М. Вашуленко, О. Грушко, М. Пентилюк, К. Плиско, О. Хорошковська, В. Шелест та ін.) [5; 17]; комунікативний аспект вивчення мови (А. Богущ, Л. Варзацька, Г. Дідук, В. Капінос, С. Караман, Т. Ладиженська, В. Мельничайко, М. Пентилюк, К. Пономарьова, М. Стельмахович та ін.) [6].

Аналіз науково-методичної літератури і практики навчання засвідчив, що розвитку образного мовлення молодших школярів засобами художнього слова приділяється ще недостатньо уваги. Дуже мало спеціальних наукових досліджень, присвячених розгляду цієї проблеми в початковій мовній освіті. Потребують вирішення з позицій лінгводидактики питання, які стосуються обсягу і структури змісту навчання, методики формування образномовленнєвих умінь і навичок молодших школярів.

Мета статті полягає у визначенні й науковому обґрунтуванні педагогічних умов формування образного мовлення молодших школярів засобами художнього слова у мовленнєвій діяльності.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Ефективність технологій формування образномовленнєвих знань, умінь і

навичок текстотворення значною мірою забезпечується послідовним упровадженням у навчальний процес загальнодидактичних принципів (науковості, доступності, розвивального характеру навчання, систематичності і послідовності, наступності і перспективності, зв'язку теорії з практикою) і лінгводидактичних – мовленнєве спрямування уроку, взаємозв'язок усіх сторін мови в процесі навчання, єдність образного мовлення і образного мислення, забезпечення емоційного тла і цілеспрямованого сприйняття наочного матеріалу з використанням доцільної лексики [2]. Комплексна реалізація означених принципів створює умови для здійснення технологій формування образного мовлення.

Художній твір створює художню модель певного явища – завдяки художній мові автор (митець) моделює світ, який є формою існування певних явищ і речей, у найбільш загальних категоріях. Таким чином, вивчення художньої мови творів мистецтва не лише дає нам певну норму естетичного спілкування, а й відтворює модель світу [9, с. 65].

Художнє слово – потужний педагогічний засіб, який може бути доречним у процесі спілкування з учнями на всіх етапах навчання.

Слово в художньому творі, крім своєї безпосередньої функції (бути ознакою предмета і засобом спілкування людей), виконує ще й естетичну роль, адже воно допомагає створити поетичний образ [11]. Художнє слово може викликати емоції, почуття у тих, хто його слухає, виділити основне, індивідуальне в образі, узагальнити істотні ознаки. Воно загострює враження і уяву, тобто посилює розумову діяльність дитини.

Художня образність робить текст поетичним. Вдале визначення цього критерію й тій особливій структурній властивості тексту, на якій він ґрунтується, запропонував Г.О. Винокур: «Художнє слово є образним зовсім не в тому тільки відношенні, нібито воно є неодмінно метафоричним. Скільки завгодно можна навести неметафоричних поетичних слів, виразів і навіть цілих творів. Але дійсний смисл художнього слова ніколи не замикається в його буквальному смислі... Основна особливість поетичної мови як особливої мовної функції саме в тому й полягає, що цей «більш широкий» або «більш далекий» зміст не має власної роздільної звукової форми, а користується замість неї формою іншого змісту, який розуміється буквально... Один зміст, який виражається у звуковій формі, слугує формою іншого змісту, який не має особливого звукового вираження» [3, с. 27].

Виникнення художнього змісту ніяким чином не може бути отримане з комбінування елементарних виражальних засобів – воно виникає лише тоді, коли останні використовуються як матеріал для втілення особливого змісту – художньої ідеї.

Художнє слово виступає не тільки як засіб виховання мовної виразності – воно привчає бачити, думати, оцінювати, захоплюватися ідеєю, темою, розуміти надзадачу розповіді. Особливого значення набуває не створення твору самостійного жанру, а оволодіння текстом, освоєння змісту, досягнення максимальної виразності мовлення [18, с. 63].

Сила образів художньої літератури полягає в тому, що вони звернені не тільки до нашого розуму, але й до почуттів. Світ літератури нас надихає, викликає підйом, відкриває красу оточуючого нас світу.

У молодшому шкільному віці дитина живе почуттями і з їх допомогою сприймає, відкриває і розуміє навколишній світ. Через мистецтво слова учні пізнають, осмислюють і узагальнюють красу навколишньої дійсності.

Художнє слово, вказує Е. А. Флєрина, є засобом спілкування та взаєморозуміння, охоплюючи своєю увагою найширше коло слухачів, читачів. Силу і значення художнього слова для учня, для його розвитку і виховання, для формування його мови і мислення вона бачить у можливості дитини через художню літературу спілкуватися з письменниками-сучасниками і класиками, через народну творчість – з багатомільйонним автором – народом, сприймати і розуміти їх ідеї та почуття, лад думок і мову [15, с. 470].

Головна особливість художнього сприйняття учнів – переважання «практичного» над «умовним». Дитина ідентифікує себе з героєм або ознакою (ім'я, деталь зовнішності, вік, емоційний стан). Вона вірить у реальність вимислу і переносить описане в життя, а себе в сюжет тексту, придумує власні деталі та епізоди. Намагається практично впливати на художній твір. Поступово реальність і вигадка диференціюються в дитячій свідомості, але практичний план домінує над умовним протягом усього дошкільного віку. Щоб дитині піти від наївного реалізму, щоб в його свідомості з'явився другий план, потрібен значний досвід – не тільки і не стільки життєвий, скільки естетичний – досвід сприйняття художніх творів [12]. Цей досвід накопичується у молодшого школяра в міру збільшення кількості сприйнятих (почутих, побачених) художніх текстів, чим більше йому читають або він читає, тим багатше його внутрішній світ.

Так як перераховані особливості сприйняття змінюються в міру дорослішання, то необхідно, крім простого прослуховування учнями художніх текстів, розвивати феномен «сприяння». Вперше цей термін ввів психолог А.В.Запорожець, вважаючи сприяння умовою розуміння тексту. Учень повинен пройти через цей ступінь для того, щоб глибше зрозуміти художній текст [8, с.175].

Осмислення прочитаного є умовою формування інтересу до художнього читання. Воно формується на основі сприяння через вправи, в яких проявляється творча активність учнів [5]. Якщо школярі навчаються перетворювати сприяння у співпереживання і співтворчість, віру в реальність вимислу – в «правду можливого», а ототожнення себе з персонажами – в емпатію, то в майбутньому можна сподіватися на їх духовне зростання.

Ми вважаємо, що **художнє слово** – це:

1. **Епітет** – **художнє означення** предмета або події, що допомагає виразити сутність та надає емоційну характеристику. Також це поетичне та образне зображення [16, с.15]. Епітети можуть бути як **іменниками**: *трепет щастя*, але найчастіше епітети – **прикметники**: *глибока тиша, золоте щастя, міцна рука, горда душа*. **Прислівники** також можуть виступати епітетами: *«води ритмічно, невпинно понесли його в своїх гарячих обіймах...»*.

2. **Порівняння** – словесний вираз **зіставлення** двох схожих у якійсь характеристиці предметів або явищ із метою визначення певних рис одного з них через порівняння з іншим [16, с.10]. Порівняння буває кількох видів:

а) **простим** – в ньому один предмет чи явище зіставляється з однією чи більше однорідними ознаками: *парубок, мов явір*.

б) **поширеним**, коли предмет чи явище зіставляються з кількома ознаками одночасно: *У слів є відмінна природа: одні є скучні і сіряві, як придорожні пили; другі, як свіжий пісок...*

в) **заперечувальним** – у цьому порівнянні є протиставлення двох об'єктів: *Ой то не зоря — то дівчина моя!*

3. **Алегорія** або **іносказання, інакомовлення** – **перенесення властивостей** та характеристик одного предмета чи явища на інший для кращого відображення образу [16, с.24]. Таким чином утворюється **переносне значення**. Приклади алегоричних образів: *коник-стрибунець, вовк та ягня, каменярі – борці за свободу України*.

4. **Гіпербола** – художнє надмірне **перебільшення** дійсних фактів. Наприклад, як у цьому прикладі:

Я це вже тисячу разів казав!

Швидкий як блискавка!

5. **Метафора** (або скрите порівняння) – засіб літератури, коли відбувається навмисне вживання слів у **їхньому непрямому значенні**. З одного боку метафора дуже схожа на порівняння, але її складніше помітити. Адже в метафорі **немає слів «немов», «начебно», «як»** та інших, що вказують на зіставлення об'єктів. Для того, щоб правильно визначати метафору, треба добре розбиратися в семантиці та лексиці художніх виразів [16, с.12].

Метафори бувають 3-х типів:

- а) **стерті** – ці метафори вже втратили свою образність: *ходять чутки, вушко голки;*
- б) **образні загальномовні метафори**: *тепла атмосфера, час біжить.*
- в) **індивідуально-авторські образні метафори**: *небо цвіте глечиками хмар.*

б. **Стилістично забарвлена лексика.** Експресивне забарвлення слів виникає як допоміжний ефект при наявності у слова будь-якої маркованості на загальному нейтральному в будь-якому відношенні тлі (переносне значення, обмеженість сфери вживання тощо). Саме функціональне забарвлення призводить до появи у слова надзвичайної виразності [1, с. 150]. Наприклад: *білявенький, дубище, хлопчисько.*

Є частина слів української мови, які самі по собі надають висловлюванню емоційного забарвлення, містять стилістично-оцінний відтінок. Це *експресивно забарвлена лексика* [14, с. 43].

До неї переважно належить:

- книжна піднесена лексика: *мисль, бентежність, торжество, благоговіння, глава, страус, воїн, чадо, десниця, перст, достойний;*
- поетизми: *легіт, відлуння, можуть, виднокрай, розмай, блакить, дівчинонька, лебідонька, живодайний, легкокрилий, надхмарний, зоріти;*
- розмовно-просторічна лексика: *добряк, базіка, гульвіса, морока, панькатися, комизитися, приндитися, забрьоханий, підтоптаний, лупатий;*

Емоційно забарвленими часто є слова, що виступають як синоніми до слів, стилістично й емоційно нейтральних: *кінь – шкапа, прибічник – поплічник, іти – шкандибати, говорити – базікати, товстий – дебелий.*

Емоційність властива словам, що називають різні почуття – радість, гнів, горе, захоплення, огиду; виражають якісну оцінку предметів та явищ. Такі слова містять емоційний елемент уже у своєму лексичному значенні [14, с. 44]. Позитивне емоційне забарвлення мають, наприклад, слова *щастя, радість, жага, кохання, шана, рідний, любий, ніжний, чарівний.* Сумний настрій навіюють своїм лексичним значенням слова *жаль, сум, журба, туга, розлука.* Негативні емоції викликають лайливі слова й вульгаризми *негідник, шахрай, ледащо, неотеса, пика, потвора, лихий.* У літературній мові лайливі й вульгарні слова використовуються рідко, надуживання ними справляє негативне враження про самого мовця, автора.

Є ціла низка слів, які мають помітний відтінок урочистості: *вітчизна, батьківщина, велич, подвиг, провісник, поборник, визвольний, величний.* На урочистий лад налаштовують читача, як правило, старослов'янізми: *глава, глашатай, пророк, благовісник, благословенний, блаженний, благодатний, священний, праведний, достойний, златоглавий, благовістити.* Щоправда, старослов'янізми часом можуть уживатися і в іронічному значенні: *Аж потіють та товпляться, щоб то ближче стати коло самих: може вдарять або дулю дати благоволять* (Т. Шевченко).

Нейтральні слова набувають позитивного чи негативного емоційного забарвлення, якщо їх ужито в переносному значенні: *Позирав щораз в віконце, чи не трапиться вона, його щастя, його сонце, його зіронька ясна* (П. Грабовський). *Якась собака винишпорила, що в листі друковане, і мене кличуть на пошту, щоб одкрити при мені листи* (М. Коцюбинський). *А соцький, він свиня пиката, нехай минає мою хату* (М. Кропивницький).

Емоційне звучання деяких слів досягається за допомогою:

- пестливих суфіксів: *матінка, матуся, таточко, татусь, сестриця, сеструня, дівчинонька, голубонька, зіронька;*
- згрубілих суфіксів: *носище, бабище, хлопчисько, дівчисько, чолов'яга, старезний, грубезний.*

Експресивна лексика може вживатися в усіх функціональних стилях літературної мови. Проте найчастіше вона використовується в художніх творах і публіцистиці, а також у розмовно-побутовій сфері. Експресивна лексика надає висловлюванню більшої виразності, образності, помітніше впливає на почуття співрозмовника, читача [7, с. 63].

Мовна образність виникає за умови особливого поєднання, семантичного зв'язку між мовними одиницями, коли форма одного мовного знака асоціюється із значенням (змістом) іншого. Наприклад, у фразі *зелені коси верби* звуковий комплекс [коси], зберігаючи асоціації з денотатом, «довге волосся», набуває нового, переносного значення – «відгалуження дерева», – яке звичайно передається словом *віти*. Така взаємодія різних слів створює своєрідну стереоскопічність сприйняття, породжує художній образ на відміну від нехудожнього слова. Слово поетичне (художнє) не лише щось позначає, але й виражає певне ставлення до зображуваного – несе естетичну модальність.

7. Використання синонімів, антонімів, омонімів.

8. Наявність фразеологізмів.

Художнє слово – це скарбниця культури, постачальник реальних знань та сильних вражень, джерело ознайомлення з незвичним, чудесним, фантастичним, вигаданим.

Ефективне набуття образномовленневих умінь молодших школярів відбувається успішно шляхом виконання таких вправ: спостереження за виражальними можливостями слова, речення, інтонації у поєднанні з колективним добором влучних мовних засобів, словесним малюванням; конструктивних – на доповнення, поширення, зіставлення, редагування, відновлення, переказ тексту; побудова казок, розповідей, описів, міркувань за робочими матеріалами; власні творчі висловлювання.

На нашу думку, у молодших школярів потрібно формувати вміння розпізнавати образні вислови у художніх текстах; з'ясовувати і пояснювати значення образного вислову; доцільно вживати образний вислів у власних висловлюваннях.

Ми вважаємо, що цілеспрямоване і систематичне введення виразників образності (художніх слів) у матеріал початкового курсу української мови дасть позитивний результат у формуванні культури мовлення молодших школярів.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Формування образного мовлення молодших школярів визначається цілою низкою умов: тренуванням мовленневих навичок, спрямованістю на розуміння виразних можливостей мови, накопиченням досвіду використання мовних засобів, розвитком когнітивних аспектів семантики мовних одиниць. Значне місце у засвоєнні мовних знань, умінь та навичок належить художньому слову, здатному виражати почуття, викликати уявлення і бути дієвим чинником розвитку активного мовлення молодших школярів.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в удосконаленні технології, спрямованої на формування лінгводидактичної готовності майбутніх учителів початкових класів до роботи образномовленневого спрямування на уроках української мови – використання виразників образності у мовленнєвому розвитку молодших школярів, підвищення культури їхнього спілкування, пошук шляхів і засобів розвитку образного мовлення у процесі формування читацької навички.

Джерела та література

1. Алексеева Л. Робота над виражальними засобами на уроках мовленнєвого розвитку / Л. Алексеева // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2010. – Вип. 50. – С. 150-156.

2. Бабенко Г. Моделювання системи роботи з формування компетентності продуктивної творчої діяльності / Г. Бабенко // Дивослово. – 2008. – №5. – С. 4-7.

3. Винокур Г. О. Понятие поэтического языка / Г. О. Винокур // Винокур Г. О. О языке художественной литературы. – М.: Высшая школа, 1991. – С. 18-31.

4. Гавриш Н. Художньому слову – гідне місце в освітньому процесі / Н. Гавриш // Дошкільне виховання. – 2006. – №3. – С. 10-15.

5. Грушко О. В. Розвиток творчих здібностей молодших школярів у процесі мовленнєвої діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09 / Ін-т педагогіки АПН України / О. В. Грушко. – Київ, 2005. – 20 с.

6. Дідук Г. Емотивно-комунікативне вивчення мовних засобів на уроках розвитку зв'язного мовлення / Г. Дідук // Українська мова і література в школі. – 2000. – №5. – С. 10-14.
7. Додонов Б. И. Эмоция как ценность / Б. И. Додонов. – М.: Политиздат, 1978. – 272 с.
8. Запорожец А. В. Психология восприятия сказки ребёнком-дошкольником / А. В. Запорожец // Психология дошкольника. Хрестоматия / Сост. Г.А.Урунтаева. – М.: Издательский центр «Академия», 1997. – с. 175-183.
9. Ингарден Р. Художні цінності та естетичні цінності / Р. Ингарден // Філософська думка. – 2005. – № 6. – С. 65-87.
10. Кулибчук Л. М. Теоретичні засади розвитку образного мовлення / Л. М. Кулибчук // Педагогіка і психологія. – 1998. – № 4. – С. 24-30.
11. Миропольська Н. Є. Мистецтво слова в структурі художньої культури учня: теорія і практика / Н. Є. Миропольська. – К.: Парламентське видавництво. – 2002. – 204 с.
12. Науменко В. Художній твір як мистецтво слова / В. Науменко // Учитель початкової школи. – 2014. – №4. – С.8-12.
13. Плис О. В. Формування образного мислення у молодших школярів / О. В. Плис // Початкове навчання та виховання. – 2014. – № 31-32. – С. 2-8.
14. Сіранчук Н. М. Робота над метафоричністю та фразеологією образного мовлення молодших школярів / Н. М. Сіранчук // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Житомир, 2006. – Вип.28. – С.43-48.
15. Флерина Е. А. Эстетическое воспитание дошкольника. Художественное слово для детей дошкольного возраста [Текст] / Е. А. Флерина // Хрестоматия по теории и методике развития речи детей дошкольного возраста : учеб. пособие / сост.: М. М. Алексеева, В. И. Яшина. – Москва, 2000. – С. 470-484.
16. Чабаненко В. Стилїстика експресивних засобів української мови / В. Чабаненко. – Запоріжжя: ЗДУ, 2002. – 351с.
17. Шелест В. Розвиток творчих здібностей учнів засобами художнього слова / В.Шелест // Українська мова і література в школі. - 2014. - №11. - С.63-68.
18. Яручик Ю. Особливості творення образної системи сучасної української мови / Ю. Яручик // Дивослово. - 2014. - №6. - С.32-36.

References

1. Aleksjejeva L. Robota nad vyrazhal'nymy zasobamy na urokah movlennjeвого rozvytku / L. Aleksjejeva // Visnyk L'vivs'kogo universytetu. Serija filologichna. – 2010. – Vyp. 50. – S. 150-156.
2. Babenko G. Modeljuvannja systemy roboty z formuvannja kompetentnosti produktyvnoi' tvorchoi' dijaln'osti / G.Babenko // Dyvoslovo. – 2008. – №5. – S.4-7.
3. Vynokur G. O. Ponjatye poetyčeskogo jazyka / G. O. Vynokur // Vynokur G. O. O jazyke hudozhestvennoj lyteratury. – М.: Vysshaja shkola, 1991. – S. 18-31.
4. Gavrysh N. Hudozhn'omu slovu – gidne misce v osvıtn'omu procesi / N. Gavrysh // Doshkil'ne vyhovannja. – 2006. – №3. – S. 10-15.
5. Grushko O. V. Rozvytok tvorčyh zdibnostej molodshyh shkoljariv u procesi movlennjevoi' dijaln'osti: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.09 / In-t pedagogiky APN Ukrai'ny / O. V. Grushko. – Kyi'v, 2005. – 20 s.
6. Diduk G. Emotyvnо-komunіkatyvne vıvčennja movnyh zasobiv na urokah rozvytku zv'jaznogo movlennja / G. Diduk // Ukrai'ns'ka mova i literatura v shkoli. – 2000. – №5. – S. 10-14.
7. Dodonov B. Y. Эмоция как ценность / B. Y. Dodonov. – М.: Polytyzdat, 1978. – 272 s.
8. Zaporozhec A. V. Psyhologyja vosprjatyja skazky rebėnkоm-doshkol'nykom / A. V. Zaporozhec // Psyhologyja doshkol'nyka. Hrestomatyja / Sost. G.A.Uruntaeva. – М.: Yzdatel'skyj centr «Akademyja», 1997. – s. 175-183.

9. Ingarden R. Hudozhni cinnosti ta estetychni cinnosti / R. Ingarden // *Filosofs'ka dumka*. – 2005. – № 6. – S. 65-87.
10. Kulybchuk L. M. Teoretychni zasady rozvytku obraznogo movlennja / L. M. Kulybchuk // *Pedagogika i psihologija*. – 1998. – № 4. – S. 24-30.
11. Myropol's'ka N. Je. Mystectvo slova v strukturi hudozhn'oi' kul'tury uchnja: teorija i praktyka / N. Je. Myropol's'ka. – K.: Parlaments'ke vydavnytvo. – 2002. – 204 s.
12. Naumenko V. Hudozhnij tvir jak mystectvo slova / V. Naumenko // *Uchytel' pochatkovoi' shkoly*. – 2014. – №4. – S.8-12.
13. Plys O. V. Formuvannja obraznogo myslennja u molodshyh shkoljariv / O. V. Plys // *Pochatkove navchannja ta vyhovannja*. – 2014. – № 31–32. – S.2-8.
14. Siranchuk N. M. Robota nad metaforychnistju ta frazeologijeju obraznogo movlennja molodshyh shkoljariv / N. M. Siranchuk // *Visnyk Zhytomyrs'kogo derzhavnogo universytetu imeni Ivana Franka*. – Zhytomyr, 2006. – Vyp.28. – S.43-48.
15. Fleryna E. A. Эстетическое воспитание дошкольника. Художественное слово для детей дошкольного возраста [Текст] / E. A. Fleryna // *Hrestomatyja po teoryy y metodyke rozvytyja rechy detej doskol'nogo vozrasta : ucheb. posobyje / sost.: M. M. Alekseeva, V. Y. Jashyna*. – Moskva, 2000. – S. 470-484.
16. Chabanenko V. Stylistyka ekspresyvnih zasobiv ukrai'ns'koi' movy / V. Chabanenko. – Zaporizhzhja: ZDU, 2002. – 351s.
17. Shelest V. Rozvytok tvorchyh zdbnostej uchniv zasobamy hudozhn'ogo slova / V. Shelest // *Ukrai'ns'ka mova i literatura v shkoli*. – 2014. – №11. – S.63-68.
18. Jaruchyk Ju. Osoblyvosti tvorennja obraznoi' systemy suchasnoi' ukrai'ns'koi' movy / Ju. Jaruchyk // *Dyvoslovo*. – 2014. – №6. – S.32-36.

Каптур Г. А., Остапюк М. С. Формирование образной речи младших школьников средствами художественного слова. В статье рассмотрена проблема формирования образной речи младших школьников средствами художественного слова в процессе обучения украинскому языку. Рассматриваются лингводидактические понятия, которые являются основополагающими для исследования, – образность, образная речь, выразители образности, образноречевые умения. Образная речь создается с помощью выразителей образности и выступает как речь, в которой предусматривается употребление слов и словосочетаний в необычном метафорическом значении, которое дает возможность художественно воссоздавать действительность. Художественное слово – это употребление в речи эпитетов, многозначных слов, синонимических рядов, метафор, фразеологизмов, сравнений, аллегории, гиперболы, стилистически окрашенной лексики. Художественное слово – мощное педагогическое средство, которое может быть уместным в процессе общения с учениками на всех этапах учебы. Особенное внимание уделяется упражнениям креативного характера, которые содействуют развитию умений и навыков школьников целесообразно использовать выразители образности речи. Отмечено, что у младших школьников нужно формировать умение распознавать образные высказывания в художественных текстах, выяснять и объяснять значение образного высказывания, целесообразно употреблять образное высказывание в собственных высказываниях.

Ключевые слова: образная речь, выразители образности, образноречевые умения, художественное слово, художественный текст, культура речи.

Kaptur G. A., Ostapiuk M. S. The formation of figurative speech of junior students by means of art word. The article is revealed the problem of formation the figurative speech of junior students by means of art word in the process of learning Ukrainian language.

The article is described lingvodidactic notions which are the main for investigation: imagery, art language, mouthpieces of imagery and figurative speech abilities.

The figurative speech is formed by means of the mouthpieces of speech and it is used as speech where the words and word combinations are used in not ordinary metaphoric meaning it gives the possibility to recreate the art reality.

Figurative word is a usage of epithets, multiform words, synonyms, metaphors, idioms, comparisons, allegories, hyperboles and stylistic vocabulary.

The Art word is a strong pedagogical means which is actual in the process of communication with students during learning.

The article is focused on exercises of creative character which facilitate the development of abilities and skills of students to use the expressions of figurativeness.

The article is defined that it is necessary to form the abilities to identify the figurative expressions in the art text to explicate and explain the meaning of figurative expression and its usage in own speech.

Key words: figurative speech, expressions of figurativeness, speech skills, art word, art text, culture of speech.